

N:o 41.

Ank. till Riksd. kansli den 3 april 1894, kl. 3 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckt motion, angående upphäfvande af fideikommissstiftelser i fast egendom på landet.

Uti en inom Andra Kammaren af herr *E. Åkerlund* väckt, till lagutskottets behandling hänvisad motion, n:o 79, hemställes, att Riksdagen ville i skrifvelse anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till lag, hvarigenom de i riket bestående familjefideikommissstiftelser i fast egendom på landet upphävas, äfvensom förslag till sådana lagbestämmelser, som för ordnande af rättsförhållandena vid sista innehafvarens död må erfordras.

Till stöd för detta sitt förslag anför motionären i hufvudsak följande:

Sedan Riksdagen genom bifall till motionärens framställning om beredande af lättnader för den mindre bemedlade delen af vårt folk att kunna förvärfva sjelfständig jordegendom och Kongl. Maj:t genom tillsättande af en komité för denna frågas närmare utredning hufvudsakligen biträdt de af motionären deri uttalade åsigter, ville motionären å nyo taga Riksdagens uppmärksamhet i anspråk för en fråga, som enligt hans förmenande nära sammanhänge dermed. Såsom ledamot af ofvanberörda komité hade motionären kommit till den öfvertygelse, att inom flera af våra folkrikaste län, hvarest behovet af lättnader för erhållande af dylik egendom torde vara störst, icke synnerligen mycket torde kunna utträttas för ändamålet genom statens direkta mellankomst, emedan derstädes hvarken statsdomänerna eller tillgångarna på odlingsbara utmarker å fritt disponerade hemman relativt vore af synnerlig betydenhet, och att man derfor å sådana orter hufvud-

sakligen vore hänvisad till att söka för saken intressera och underlätta den enskilda företagsamheten.

Derest de förändringar uti gällande lagstiftning om hemmansklyfning och jordafsöndring, som föreslagits, i hufvudsak af statsmagterna skulle gillas och antagas till lag, trodde motionären, att mycket skulle vinnas för ändamålet genom enskildes initiativ, ehuru visserligen ganska stora hinder för upplåtelser af jordlägenheter under full eganderätt i större skala torde komma att förorsakas utaf de inteckningar, hvilka graverade större delen af Sveriges jord, der den innehades under eganderätt, hvarför också näppeligen någon annan åtgärd från statsmagternas sida i så hög grad syntes kunna främja tillväxten af den bofasta sjelfegande befolkningen inom vissa orter som upphäfvandet af fideikommissinstitutionen i hvad den berörde jordbruksfastighet, dels emedan dessa egendomar i allmänhet häftade i jemförelsevis ringa gäld, dels emedan å desamma, åtminstone inom mellersta Sverige, mycket ofta förefunnes högst betydliga odlingsbara utmarker, hvilka förblifvit obrutna kanske främst i följd af innehafvarnes oförmåga att anskaffa erforderliga rörelsekapital för de mången gång rent af besvärligt stora gods, de *måst* bibehålla alldeles ostyckade.

Motionären vore fullt förvissad att, om fideikommissjorden öfverginge till vanlig arfvejord, det icke skulle dröja länge, förr än betydliga delar af densamma med för brukning till hufvudgårdarne olämpliga lägen o. s. v. skulle komma att försäljas, och att sådant tillvägagående icke allenast i hög grad komme att främja befolkningens bofasthet, utan derjemte för vederbörande fideikommissarier vore vida att föredraga framför att uti många fall nödgas fortgå på den inslagna vägen och genom skuldsättning så småningom få institutionen häfd.

Då motionären äfven till fullo instämde i de öfriga skäl, hvilka för fideikommissinstitutionens upphäfvande blifvit anförda uti tillförene väckta motioner, hölle motionären före, att statsmagterna, *vida förr än att fortfarande hägna om stora jordkomplexers fortvaro, borde, så långt sådant utan våldsamma åtgärder kunde ske, underlätta åtkomst af jordegendom för den stora massan af vårt folk genom slitandet af de onaturliga band, hvilka hölle ifrågavarande gods tillsammans, samt sådan lagstiftning, som kunde förhindra hopandet af huru stora arealer som helst på en hand.* Derest icke snart dylik lagstiftning komme emellan torde det icke dröja så synnerligen länge, innan de, hvilka egentligen endast hade till yrke att placera penningar, skulle nödgas nedlägga dessa äfven uti jordegendom, såsom det för resten redan nu skedde i stor skala inom Amerikas stater, och att, om så blefve fallet, ingen lycklig utveckling deraf torde följa. derpå gifve i våra dagar Norrland, Irland och, som det tycktes, snart hela Storbritannien sorgliga

bevis, ehuru visserligen helt andra orsaker inom Storbritannien ofta omöjliggjorde åtkomst af sjelfständig jordegendom.

Om det också icke vore den enskilde förmenadt att genom fabriksanläggningar, kommunikationsleders åstadkommande, handel m. m., så långt det vore förenligt med statens sanna intressen samla och föröka förmögenhet, *så borde dock jorden framför annat skyddas från penningmännens allt för vidt gående spekulationer, emedan i motsatt fall hela folks tillvaro kunde blifva helt beroende af ett fåtals godtycke.*

Visserligen kunde tyckas, det jordbruksfideikommissens bibehållande borde utgöra ett kraftigt korrektiv emot spekulation med åtminstone dessa egendomar, men dels vore ju gärdet redan uppgifvet, sedan de numera finge belånas, dels torde nog staten kunna finna andra och lämpligare utvägar till förhindrandet af dylik spekulation än bibehållandet af en så synnerligen otidsenlig, ofta ur nationalekonomisk, politisk och social synpunkt skadlig och upprörande orättvis institution som den ifrågavarande. Man hade, då fråga tillförene väckts om fideikommissinstitutionens upphäfvande, städe såsom skäl emot vidtagandet af en sådan åtgärd främst anført den vördnad, som allt fortfarande borde egnas afidnes yttersta vilja, och deremot vore väl intet att invända, för så vidt de bestämmelser, hvilka derigenom kunde vara gjorda, främjade statens välförstådda intressen samt icke lade hinder i vägen för sådan utveckling, som man icke ostraffad kunde eller borde förhindra, men dels lade just ifrågavarande institution högst beaktansvärda hinder för sådan utveckling, särskildt inom de orter, hvarest densamma främjande vore af största vikt, dels hade ju staten här, likasom uti så synnerligen många andra fall i fråga om afidnes förordnanden, genom den skuldsättning af fideikommiss, som allt sedan år 1810 varit tillåten, handlat så fullkomligt i strid med alla eller åtminstone nära nog alla fideikommissförordnanden, att man knappast hade skäl vidare så synnerligen orda om dessas helighållande. Det hade äfven anförts, att ordnandet af de rättsförhållanden, som skulle uppstå i omedelbart sammanhang med fideikommissrättens upphörande, skulle möta oöfvervinneliga svårigheter, men motionären vågade ifrågasätta, om förhållandena verkligen kunde vara sådana inom just vårt land, då flera andra folk, hvilkas kultur och rättskänsla icke varit vår underlägsen, hvarken funnit så synnerligen stora svårigheter emot institutionens afskaffande eller dragit sig för att åsidosätta vederbörande fideikommissstiftares vilja, då statens väl och medmänniskors bästa derigenom främjades.

Att jordbruksfideikommissen egde synnerligen betydligt omfång, särskildt inom åtskilliga ganska tätt befolkade län, inom hvilka beredandet af tillfällen att förvärfva sjelfständiga fastigheter för mindre bemedlade otvifvelaktigt skulle visa sig mest välsignelsebringande, framginge bäst deraf, att inom

Malmöhus, Kristianstads, Östergötlands, Södermanlands, Stockholms, Upsala, Örebro och Vestmanlands län dessa fideikommiss intogo nära nog 10 procent af den privata jorden efter hemmantal räknadt, deraf inom Malmöhus län omkring 14, inom Kristianstads omkring 10, inom Södermanlands omkring 16 samt inom Stockholms omkring 13 procent.

På dessa grunder ansåge motionären icke blott, det fideikommissinstitutionen i hvad den berör fast egendom oftast verkade skadligt ur social, politisk och nationalekonomisk synpunkt, utan, hvad värre vore, att den i fråga om jordbruksfastigheter verkade synnerligen hämmande för vårt lands sunda utveckling genom främjandet af den sjelfegande befolkningens ökning å landsbygden, särskildt inom de orter, hvarest sådan ökning vore mest af behovet påkallad.

Ifrågavarande ämne har förut vid flere riksdagar varit föremål för lagutskottets uttalande. Vid 1889 års riksdag har sålunda utskottet öfver en af enskild motionär inom Andra Kammaren gjord framställning, gående ut på upphäfvande af fideikommissstiftelser i fast egendom såväl å landet som i stad, afgifvit ett så lydande yttrande:

»Det ämne, som i denna motion upptagits till behandling, har vid 1882, 1883, 1884 och 1886 årens riksdagar varit föremål för kamrarnes pröfning, och har Andra Kammaren vid de tre förstnämnda riksdagarne uttalat sig för fideikommissinstitutionens afskaffande, hvaremot Första Kammaren vid samtliga omförmälda tillfällen bifallit lagutskottets i ämnet afgifna utlåtanden, i hvilka utskottet afstyrkt åtgärd i berörda syfte. Att Andra Kammaren år 1886 biföll utskottets afstyrkande utlåtande, torde hafva berott på den mindre tillfredsställande form för institutionens upphäfvande, som då var föreslagen.

Beträffande uppkomsten af ifrågavarande art af testamentariska föfoganden, vill utskottet erinra om följande, af föregående riksdagars lagutskott omförmälda förhållanden.

Fideikommiss har sin upprinnelse i den romerska rätten och betyder der den egendom, en person, på grund af förhållanden, egendomliga för denna rätt, testamenterat till en annan person med ett *på förtroende* till denne grundadt uppdrag att utlemna egendomen till en viss uppgifven tredje. Man kunde nu bestämma, att efter denne tredje egendomen skulle tillgodokomma en fjerde, efter denna en femte o. s. v. (så kallade *fideikommissoriska substitutioner*). Till sådana fideikommiss kunde göras hela förmögenheten, en viss qvotdel deraf eller en viss särskild förmögenhetsdel.

Ur successiva fideikommiss af det sistnämnda slaget har, under den utveckling, den romerska rätten erhöi uti Italien och Tyskland, *familjefideikommisset* framgått, hvarmed afses att fästa viss egendom — fast eller lös

eller båda tillika — vid en viss slägt, att inom densamma öfvergå från en slägtmedlem till en annan efter viss bestämd ordning.

Den germaniska benägenheten att fästa jorden vid släkten är bekant. Med stöd af den sålunda utbildade romerska rätten uppkommo därför i Tyskland, jemte de adliga »stamgodsen» och de borgerliga »arfgodsen», hvilka båda hade sin grund uti lag eller häfd, familjefideikommissen i fast egendom till följd af gällande privata dispositioner. I andra land framträdde likartade anordningar. Successionen blef af naturliga skäl vanligen begränsad till män, och med afseende på grunden för denna blefvo godsen majorat, minorat, seniorat, primo-, secundo-, tertiogeniturer o. s. v.

Samma motiv som i öfriga land, nemligen omtanken om »familjens heder och konservation» föranledde äfven i Sverige stiftande af familjefideikommiss i fast egendom, hvilka här uppkommo ej mycket senare än i Tyskland och antagligen redan vid medlet af det sjuttonde århundradet. Stadgan angående testamenten den 3 juli 1686 omtalar institutionen såsom något redan känt och lemna uti sin 5 § om densamma närmare bestämmelser. I 1734 års lag omnämnes den icke uttryckligen, utan säger denna lag endast i 16 kap. 1 § ärfdabalken, att »vill någon, man eller qvinna, göra testamente, hafve våld göra det — — med eller utan vilkor.»

På grund af denna bestämmelse, som dock näppeligen kan anses innefatta ett uttryckligt fastslående af enskildes rätt att för all framtid upprätta dylika stiftelser, ansågos emellertid fideikommissförordnanden äfven rörande fast egendom fortfarande tillåtliga, ända tills de sociala och ekonomiska olägenheter, som kunde vara förenade med en obegränsad rätt att genom privata dispositioner för all framtid förfoga öfver fast egendom, föranledde, hos oss likasom uti flera andra land, inskränkning uti en sådan förfoganderätt. Första steget till denna inskränkning togs af Rikets Ständer, hvilka i skrifvelse till Konungen den 27 mars 1810 anförde följande:

»De mångfaldiga missbruk, som varit följder af en oinskränkt donations- och dispositionsrättighet, hafva hos Riksens Ständer föranledt till öfverläggningar, huruvida en inskränkning i friheten att göra fideikommissstiftelser kunde vara nödig och med samhällets fördel öfverensstämmande.

Genom sådane stiftelser föreskrifves för alla tider en successionsordning, enligt hvilken en enda arfvinge, äfven en oskyld, skall på lifstid innehafva fastigheter, utan afseende på, om förre innehafvaren skulle derigenom nödgas lemna de flesta eller alla sina barn i saknad af nödig uppfostran och understöd i deras omyndiga år, och en så inskränkt egare, som hvarken af allmänna lagens vissa stadganden om arf, eller af något sitt förordnande kan hoppas skydd för de lottlöse, utan förutser, att egendomen skall tillfalla en oskyld eller till äfventyrs den af barnen, som gifver minsta hopp om med-

lidsamhet och omvårdnad för uteslutna, kan icke annat än anse egendomen mera för en annans än för sin, i följd hvaraf hans intresse blifver att fördubbla och i förtid upptaga afkomsterna till skada för jordens nyttiga odling, egendomens förbättring och samhällets deraf beroende styrka.

Man har för everldeliga tider föreskrifvit lagar för hvarje innehafvares frihet att egendomen förvalta, utan att tänka derpå, att slika inrättningar ofta blifva genom tiders förändrade skick för egendomens förmanliga häfd hinderlige.

Man har för all framtid förbjudit egendomens föryttrande och förpantning, hvarigenom dels fordringsegares lidande beredes, dels all utväg betages innehafvaren att till medarfvingsars utlösen eller egendomens häfd och förbättring erhålla de nödvändigaste lån.

Man har gjort fideikommiss, hvilkas innehafvare varit ålagda att använda godsets afkastning till egendomens förökande under enahanda fideikommiss-vilkor, en inrättning, som, om ock dess skadlighet i politiskt afseende åsidosättes, i alla fall synes vara den mest illa beräknade, då ofelbart är, att en allt för stor egendom i en mans hand gifver mindre afkastning och föder vida mindre menniskor, än om den vore emellan flere egare delad.

Icke mindre skadliga hafva de stiftelser varit, som, ehuru aflägsa samt för odling och samhäfd obehäfliga flera gods kunnat vara, likväl föreskrifvit, att de skola hållas tillsammans och icke ens få bortbytas; och de stiftelser, enligt hvilka vissa egendomar bort för alltid innehafvas af flere samegare, utan rätt för någon till skiftes vitsord, hafva varit en källa till obehäfliga rättegångar och till en olycklig oenighet inom familjer.

Man har äfven sett förordnanden, som föreskrifvit beständig delning, utan rätt för delegare att lösa hvarandra ut, som för egendomens besittning gjort till everldeligt vilkor, att innehafvaren skall lefva ogift, ej får bekläda någon statens tjenst och mera dylikt, och till hvilka andra orimligheter en sådan oinskränkt frihet kan föranleda, är af dessa exempel lätt att inse, äfvensom att slika inrättningar hafva för jordens nyttiga häfd och egendomens förbättring det skadligaste inflytande.

Vid betraktande häraf, och då det hopp en egare hafver derom, att hans barn och närmaste skola njuta frukten af hans mödor, befordrar flit, hushållning och medborgerliga tänkesätt, samt för samma ändamål, jemte befrämjande af föräldrars och husfäders anseende, en egare bör hafva magt, att dels genom aftal, dels genom testamente utnämna sin efterträdare, och obestriddigt är att, ehuru den, som sjelf innehar disponibel egendom, kan i en oinskränkt dispositionsfrihet för sin person finna dessa uppmuntringar och förmåner, desamma deremot alldeles försvinna för alla hans efterträdare, om han gör egendomen till fideikommiss; då en oinskränkt frihet för enskilda att

ändra arfs- och eganderättslagarne för tillkommande tider icke kan stå tillsammans med syftmålet af vid denne riksdag af Rikens Ständer tagne beslut om frihet för en hvar, att all slags jord genom laga fång förvärfva; då en sådan frihet skulle göra vår allmänna lag i dess viktigaste delar onyttig, och i stället för tydliga lagar, som beständigt kunna förbättras och fullkomnas, anskaffa för särskilda gods speciella förordnanden, hvilka, ehuru orimlige, otydliga och äfven oläslige de kunna vara, likväl göra anspråk på en varaktighet, som icke en gång för våra grundlagar, enligt nu gällande regeringsform, funnits nödvändig, och det för öfrigt skulle lända till fäderneslandets heder, om, sedan de mest hyfsade nationer redan upphäft dessa lemningar eller nya telningar af feodalismen, svear och göther, som aldrig varit af främmande nationer med våld tvungne till sådane inrättningar, icke vore de siste att förekomma ytterligare härmningar deraf, hafva Rikens Ständer ansett oftanämnda oinskränkta dispositionsfrihet böra jemkas inom billiga och för samhällets allmänna nytta afpassade gränser, samt till följd deraf trott sig böra hos Eders Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla om nådigste sanktion och bekräftelse af följande närmare bestämmelse och tillägg vid det för detta ämne lämpliga lagens rum i 16 kap. 1 § ärfdabalken:

Vill någon man eller qvinna göra Testamente, hafve våld göra det mundteliga eller skrifteliga, med eller utan willkor, och wittne twänne gode män att thet Testamente tå var gjordt med sundt och fullt förstånd och af fri vilja: Stände ock honom fritt att låta wittnen veta dess innehåll eller ej. Äro ej wittnen att tillgå, och utredt warder, att Testator intill sin död varit utur stånd satt wittnen anskaffa, äge ock då Testamentet laga kraft, så framt det finnes med egen hand skrifvit och underskrifvit. Bortgifver någor fast egendom, äge ej makt om willkoren för dess förvaltning sträcka förordnandet längre än förste emottagarens och dess makas lifstid, eller om ägande rätten vidare än till utnämmande af Testaments- eller Gåfvotagarens nästa efterträdare, uti hvilken sistnämndes hand fastigheten ikläder sig egenkap af arfvejord, hvarmed i allt efter allmän lag förhålles. Ej eller må i andre afhandlingar och contracter om fast egendom sådane willkor inflyta, hvarigenom förvaltnings- och ägande-rätten för en framtid vidare inskränkes, än nu sagt är. Men angående städja och arrende, gälle hvad derom särskildt stadgadt är.»

Det sålunda af Rikets Ständer framlagda förslaget vann Kongl. Maj:ts godkännande och erhöill enligt förordningen den 27 april 1810 kraft af gällande lag.

De uttalanden, som i omförmälda skrifvelse gjordes af Rikets Ständer, innefattade i sjelfva verket ett ogillande af hela fideikommissinstitutionen,

ehuru man då icke ansåg sig böra gå längre än att hindra uppkomsten af nya fideikommiss i fast egendom. Dock utfärdades samma år den 3 april en förordning, hvarigenom bestämdes, att i de fall, då någon innehafvare af fideikommissegendom kunde komma i behof att derå emot inteckning göra lån eller för egendomen anse förmånligt att få göra utbyte af till fideikommisset hörande jord eller ock finna sig föranlåten att söka häfvande af vissa uti fideikommissstiftelser innehafvaren föreskrifna vilkor, ansökningar i dessa eller andra dylika ämnen om fideikommissers rätta mening och bästa tillämpning och som icke rörde frågor, hvilka mellan fideikommissarier och medarfvingar kunde yppas och enligt allmänna rättegångsordningen måste behandlas, borde hos Kongl. Maj:t i underdånighet anmälas, på det att Kongl. Maj:t med dess högsta domstol, i likhet med annan förklaring öfver allmänna lagar och författningar, måtte dervid, efter sig företeende omständigheter, kunna förfara. Genom de sålunda meddelade bestämmelserna tillerkändes Kongl. Maj:t med högsta domstolen befogenhet att i viss mån rubba grunderna för en bestående fideikommissstiftelse, en befogenhet, som, särskildt i fråga om tillåtelse att inteckna fideikommissegendom, i enskilda fall kan leda till fideikommissrättens upphörande.

De i Rikets Ständers ofvannämnda skrifvelse omförmälda olägenheter, som äro förenade med tillvaron af fideikommiss i fast egendom, kvarstå ännu, och — med den utveckling, som ej mindre lagstiftningen än äfven den allmänna uppfattningen i politiska och sociala frågor undergått sedan 1810 — hafva de undantagsbestämmelser, som gälla i detta ämne, kommit att allt mera framstå såsom oegentliga och stridande mot sunda lagstiftningsgrundsatser. Ur politisk och social synpunkt lärer det icke kunna anses fördelaktigt, att stora jordegendomar äro hopade och allt jemt bibehållas i en enda persons eller familjs hand, likasom det, ur nationalekonomisk synpunkt sedt, måste lända till skada, att sådana egendomar alltjemt innehafvas af personer, hvilkas förfoganderätt öfver desamma är så begränsad som vid fideikommiss är förhållandet. Ser man åter saken från rättvisans och billighetens sida, så ligger det onekligen något för rättskänslan upprörande deruti, att, såsom fallet är vid de flesta fideikommissstiftelser, en enda person skall på sin lott erhålla den värdefullaste, möjligen enda qvarlåtenskapen efter en afliden, till hvilken han icke stått i närmare släktskapsförhållande än andra, som af qvarlåtenskapen bekomma föga eller intet. Detta sistnämnda missförhållande framträder numera, sedan den lika arfsrätten mellan syskon blifvit införd såsom allmän regel, så mycket skarpare. Det har ock ej sällan föranlett fideikommissinnehafvare att bruka fideikommissegendom på sådant sätt, att den på kort tid lemnat största möjliga afkastning, som kunnat bilda ett till fördelning mellan hans öfriga arfvingar tillgängligt kapital,

utan att hänsyn dervid tagits till egendomens framtida bestånd. Det har ock stundom framkallat grof misshushållning med dylik egendom under fardagstiden, då en afliden fideikommissaries sterbhusdelegare sökt bereda sig största möjliga fördel af densamma, innan den skulle af ny fideikommissarie tillträdas. Om förekomsten af dylika missbruk vittnar en afgifven motion om inskränkning af den rätt, som i afseende på fideikommissfastighet tillkommer delegare i boet efter afliden fideikommissarie.

Ehuru ofvan antydda olägenheter, till hvilka utan tvifvel ytterligare andra skulle kunna läggas, äro förenade med tillvaron af fideikommiss i fast egendom, har likväl mot alla förslag till dessa stiftelsers upphäfvande anmärkts, att lagstiftaren icke skulle kunna utan rättskränkning upphäfva desamma, då de tillkommit under skydd af en lagstiftning, som tillät deras bildande, och att ordnandet af de rättsförhållanden, som skulle uppstå i omedelbart sammanhang med fideikommissrättens upphörande, skulle möta oöfvervinneliga svårigheter. Det har visserligen medgifvits, att verkligt nödtvång kan berättiga lagstiftaren att bryta dispositioner af ifrågavarande art, men tillika anförts, att förhållandena i vårt land, särskildt med afseende å omfånget af de bestående fideikommissstiftelserna, icke vore sådana, att de påkallade en slik åtgärd.

Hvad då först angår frågan om fideikommiss-stiftelsernas omfång i vårt land, tillåter sig utskottet att hänvisa till de uppgifter, hvilka lemnats af kongl. statistiska centralbyrån och äro grundade på Kongl. Maj:ts befallningshafvandes senast afgifna femårsberättelser. Af dessa uppgifter framgår, att taxeringsvärdet å samtliga fideikommissfastigheter i riket vid 1885 års slut utgjorde till hopta 109,404,407 kronor, deraf den å landet befintliga fasta egendomen af fideikommiss-egenskap uppskattades till 106,965,907 kronor. Detta utvisar, enligt utskottets mening, att frågan om fideikommiss-stiftelsernas bibehållande eller upphäfvande i vårt land ingalunda är ur det allmännas synpunkt af så ringa betydelse, som man stundom förmenat, utan fastmer egnad att tilldraga sig lagstiftarens allvarliga uppmärksamhet.

Beträffande vidare frågan om helgden af enskildes dispositioner, gjorda i enlighet med de vid tiden för deras tillkomst gällande lagbestämmelser, erkänner utskottet visserligen, att lagstiftaren dertill bör taga all skälig hänsyn, men hyser för sin del den bestämda öfvertygelse, att, der dylika dispositioner under den tid, som förflutit från deras tillkomst, uppenbarligen kommit i strid med det allmänna rättsmedvetandet och uppfattningen af hvad samhällets sunda utveckling kräfver, de böra och måste vika för hänsynen till statens väl. Denna åsigt har, såsom utskottet nedan skall visa, i fråga om fideikommiss i fast egendom gjort sig till fullo gällande i åt-

skilliga andra länders lagstiftningar, och att den ej heller är främmande för vår egen lagstiftning, torde ganska otvetydigt framgå af ofvan anförda förordning af den 3 april 1810, som, på sätt utskottet redan anmärkt, tillåter ganska väsentliga modifikationerna af de förordnanden, på hvilka dessa stiftelser äro grundade.

I fråga om sättet för tillämpningen af allmänna eganderätts- och arfsgrundsatser på sådan egendom, som nu utgör familjefideikommiss, kunna äsigterna vara ganska delade, och detta ämne kräver för visso en sorgfälligt utredning och undersökning. Utskottet vill här erinra om de åtgärder, som härutinnan vidtagits i några stater, der familjefideikommissen blifvit upphäfdade. I *Frankrike* är genom lagen den 17 januari 1849 stadgadt, att alla af privata gods bildade majorat, som redan från förste innehafvaren räknadt, gått i två successiva led, upphävas; att de gods, som bilda dessa majorat, blifva fria gods uti innehafvarnes hand, och att för framtiden succession i dylika majorat, begränsad till två led, från förste innehafvaren räknadt, endast får ega rum för personer, födde eller aflade innan tiden för lagens promulgation. I *Nederländerna* har lagen den 1 oktober 1833 visserligen förbehållit den närmaste fideikommissarien hans rätt, men fräntagit de efterföljande, om än redan födde, deras utsigt att erhålla fideikommisset; och i *Italien* har lagen den 30 november 1865 upphäft alla då bestående fideikommiss, majorat och andra fideikommissoriska substitutioner samt tillagt den dåvarande innehafvaren full eganderätt till halfva fideikommissförmögenheten och den närmaste arvingen full eganderätt till andra hälften, dock med förbehåll af nyttjanderätt för dåvarande innehafvaren under hans lifstid. I 1866 års *danska* grundlag 93 § stadgas, likasom i den äldre grundlagen af 1849, att intet län, stamhus eller fideikommissgods kan för framtiden upprättas och att genom lag skall närmare ordnas, huru de nu bestående kunna öfvergå till fri egendom, ehuru sistnämnda bestämmelse ännu icke genom statsmagternas samverkan ledt till någon påföljd.

Då lagutskottet sålunda för sin del anser, att viktiga och obestridliga skäl tala för upphäfvande af nu bestående fideikommiss i fast egendom, samt att en sådan åtgärd icke är oförenlig med redan godkända lagstiftningsgrundsatser, äfvensom eger föredömen i främmande lands lagstiftningar, får utskottet, som visserligen icke förbiser de svårigheter, hvilka kunna vara förenade med frågans lösning, och därför anser en fullständig utredning, som endast af Kongl. Maj:t kan åstadkommas, böra föregå framläggande af förslag i ämnet, hemställa, att Riksdagen ville i skrifvelse anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till lag, hvarigenom de i riket bestående familjefideikommissstiftelser i fast egendom

på landet och i stad upphävas, äfvensom förslag till sådana lagbestämmelser, som för ordnande af rättsförhållande vid siste innehafvarens död må erfordras».

Utskottets berörda hemställan blef af Andra Kammaren bifallen, hvar emot densamma, dock med en ringa röstöfvervigt, afslogs af Första Kammaren. Enahanda framställning gjordes vid 1890 års riksdag, men afslogs äfven då af Första Kammaren, och samma utgång erhöll utskottets tillstyrkande hemställan vid 1893 års riksdag i anledning af en motion, af lika lydelse med den nu ifrågavarande, väckt äfven den af samme motionär, som nu änyo bragt frågan på tal.

I likhet med lagutskottet vid 1889 års riksdag och med anslutning i hufvudsak till hvad nämnda utskott i ämnet anført, anser utskottet, att ett upphäfvande af bestående fideikommiss i fast egendom skulle lända till båtнад för samhället; och gäller detta först och främst fideikommissstiftelserna i fast egendom på landet, dels emedan dessa hafva för frågan den ojemförligt största betydelsen — enligt officiella uppgifter utgjorde år 1890 taxeringsvärdet å fast egendom på landet af fideikommiss-natur 104,427,107 kronor eller omkring $\frac{1}{20}$ af värdet utaf all svensk enskild jord, under det att taxeringsvärdet å dylik egendom i stad icke uppgick till högre belopp än 2,598,300 kronor —, dels ock emedan utan tvifvel de öfverklagade olägenheterna af fideikommissinstitutionen äro särskildt känbara på landsbygden. Utan att närmare ingå i pröfning af den svårlösta frågan, på hvad sätt ifrågavarande bestående fideikommissstiftelser kunna, utan att enskildes rätt obehörigen kränkes, på lagstiftningens väg upphävas, och huru de genom en dylik lagstiftningsåtgärd uppkommande nya rättsförhållanden böra rätteligen ordnas, hemställer utskottet i anledning af motionen,

att Riksdagen ville i skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t, efter verkställd utredning om beskaffenheten och omfånget af bestående familje-fideikommissstiftelser rörande fast egendom å landet, täcktes taga under öfvervägande, huruvida gällande bestämmelser om dylika stiftelser må kunna upphävas eller så förändras, att, enligt öfverenskommelse

med vederbörande slägt, eller under andra lämpliga vilkor och förbehåll, dessa stiftelser må kunna upphöra, samt för Riksdagen framlägga förslag till de stadganden, hvartill den verkställda utredningen kan föranleda.

Stockholm den 3 april 1894.

På lagutskottets vägnar:

L. ANNERSTEDT.

Reservation:

af herrar *Annerstedt*, *C. H. Lundström* och *C. F. Pettersson*, hvilka ansett, att motionen bort af utskottet afstyrkas;
samt af herrar *Kardell* och *E. Svensson*.

Herrar *von Krusenstjerna*, *Fröberg*, *Pehrsson*, *Ölander* och *Näslund* hafva begärt få här antecknadt, att de icke deltagit i ärendets behandling inom utskottet.
